

Tillgång till läroböcker och andra läromedel

Delredovisning av regeringsuppdrag om att granska elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel i förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer

Diarienummer: 2024:4600

Citera gärna Skolinspektionens rapporter, men kom ihåg att uppge källa:
Skolinspektionen, rapportens namn och år.

Skolinspektionen, Delredovisning av regeringsuppdrag, 2025

Diarienummer: 2024:4600

ISBN 978-91-990274-6-3

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
25 av 30 skolor lever upp till författningarnas krav.....	4
Viktiga funktioner med läroböcker och andra läromedel riskerar att gå förlorade ...	5
Resultaten ger Skolinspektionen viktig kunskap inför fortsatt granskning	6
Inledning	7
Regeringsuppdrag till Skolinspektionen att granska elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel	7
Skolinspektionens tidigare erfarenheter av att granska läroböcker och andra läromedel	9
Två tidigare tematiska kvalitetsgranskningar har haft läroböcker och andra läromedel i fokus	9
Tematisk tillsyn av elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel	12
Tillsynens syfte och rättsliga utgångspunkter	12
Genomförande	13
Det här visar tillsynen	14
Övriga erfarenheter	17
Avslutande kommentar	22
På de flesta skolor finns tillgång till läroböcker eller andra läromedel men elever på skolor med brister riskerar att missgynnas	22
Risk att viktiga funktioner med läroböcker och andra läromedel inte tas till vara ..	22
Angeläget att fortsätta uppmärksamma elevers tillgång och användning av läroböcker och andra läromedel	23
Bilaga 1 Granskade verksamheter.....	24

Sammanfattning

Den 1 juli 2024 trädde nya bestämmelser i kraft som syftar till att stärka elevers tillgång till ändamålsenliga läroböcker och andra läromedel. Skolinspektionen har för första gången genomfört en kontroll av regelefterlevnaden beträffande dessa nya bestämmelser. Tillsynen, som begränsas i sin omfattning till ämnena historia, geografi, religionskunskap och samhällskunskap i högstadiet på 30 grundskolor, visar att flesta skolorna lever upp till författningarnas krav men brister konstateras på var sjätte skola.

Skolinspektionen har av regeringen fått i uppdrag att genomföra en granskning av elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel i förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer. För att svara på regeringsuppdraget har Skolinspektionen under våren 2025 genomfört en tematisk tillsyn. Resultaten redogörs för i denna rapport som utgör delredovisningen av uppdraget. Inför slutredovisningen av regeringsuppdraget 9 oktober 2026 kommer Skolinspektionen även att genomföra en tematisk kvalitetsgranskning som riktar sig till förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer.

25 av 30 skolor lever upp till författningarnas krav

Tillsynen visar att flertalet av de skolor som ingår i tillsynen lever upp till författningarnas krav och den bedömningsgrund som tillsynen utgått från. Det gäller 25 av 30 skolor. Däremot har brister konstaterats på fem skolor av 30.

Elever på var sjätte skola riskerar att missgynnas

På skolor med konstaterade brister bedömer Skolinspektionen att elever inte har tillgång till de läroböcker eller andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. På dessa skolor använder lärarna läroböcker som utgångspunkt för undervisningen men eleverna har begränsad tillgång till läroböckerna. Bristande tillgång till läroböcker innebär ofta att eleverna istället får använda kopierat material från läroböcker som lärare sammanställt i häften eller skannat in i digitala plattformar. Vidare har elever på skolor med brister i tillgången begränsade möjligheter att använda läroböcker utanför skoltid. På en av dessa skolor förekommer i undervisningen även läroböcker som bedöms inte leva upp till skollagens krav eftersom de är anpassade efter en äldre, upphävd, läroplan och därför är inaktuella.

Tillsynen avgränsas till de samhällsorienterade ämnena geografi, historia, religionskunskap och samhällskunskap i högstadiet på 30 grundskolor och

ger inte en nationell bild av hur tillgången till läroböcker och andra läromedel ser ut. Resultaten visar dock att det finns elever på vissa skolor i tillsynen som inte har tillgång till de läroböcker eller andra läromedel de har rätt till. Detta är problematiskt eftersom bristande tillgång kan påverka undervisningens kvalitet och elevers lärande.

Huvudmän för de skolor där brister konstaterats behöver vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna. Det innebär exempelvis att huvudmän behöver se till att köpa in de läroböcker eller andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Elever på de flesta skolorna i tillsynen har tillgång till läroböcker och andra läromedel

Vid sidan av skolor med konstaterade brister visar tillsynen att majoriteten av skolorna (25 av 30) lever upp till regelverkets krav. På dessa skolor har elever tillgång till de läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. I tillsynen framkommer exempel på hur eleverna på dessa skolor har tillgång till läroböcker och andra läromedel under lektioner och efter skoltid. Tillsynen visar vidare att samtliga huvudmän uppfyller kravet på avgiftsfrihet, det vill säga att eleverna utan kostnad har tillgång till läroböcker och andra läromedel.

Viktiga funktioner med läroböcker och andra läromedel riskerar att gå förlorade

Den bristande tillgången till läroböcker på var sjätte skola i tillsynen innebär att flera viktiga funktioner som läroböckerna fyller, så väl i undervisningen som utanför undervisningstid, löper risk att inte tas tillvara. Det handlar bland annat om möjligheten att skapa överblick och sammanhang, samt ge eleverna möjlighet att kunna repetera och befästa sina kunskaper.

Vid sidan av skolor med konstaterade brister framgår av intervjuerna med rektorer, lärare och elever att det finns vissa utmaningar i användningen av läroböcker och andra läromedel i undervisningen. Flera lärare uppger exempelvis att läroböcker och andra läromedel inte alltid är anpassade efter elevers förutsättningar och behov, och att det är svårt att motivera eleverna att läsa. På flera skolor får eleverna själva välja om de använder enklare texter i digitala läromedel eller ljudbaserat lärande i undervisningen. Vidare förekommer på några av skolorna läroböcker som, även om de i vissa delar överensstämmer med rådande styrdokument, innehåller föråldrad information och saknar områden som ska behandlas. Det medför att lärarna kompletterar med annat undervisningsmaterial och uppger att eleverna på så vis får det som behövs för en god kunskapsutveckling. Vissa elever uppger dock att detta försvårar lärandet och några lärare uppger att deras arbetsbelastning ökas.

Resultaten ger Skolinspektionen viktig kunskap inför fortsatt granskning

Bestämmelserna om elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel är fortfarande relativt nya. Skolinspektionen konstaterar att det finns skäl för fortsatt granskning och tillsyn inom området efter denna första kontroll av regelefterlevnaden av de nya bestämmelserna. Resultaten och de erfarenheter som inhämtats vid tillsynen ger Skolinspektionen viktig kunskap inför myndighetens fortsatta inspektion på området.

Inledning

Den 1 juli 2024 trädde nya bestämmelser i kraft som syftar till att stärka elevers tillgång till ändamålsenliga läromedel.¹ Tillgång till läroböcker och andra läromedel av god kvalitet är viktig för elevers kunskaps- och språkutveckling.² Användning av läroböcker och andra läromedel i undervisningen är en viktig förutsättning för elevers lärande eftersom de kan stärka elevers ämnesintresse och läsning i en tid där elever känner mindre lust till läsning, och läser allt mindre.³

Det varierar mellan huvudmän hur mycket resurser de lägger på läroböcker och andra läromedel och det finns indikationer på att många skolor saknar tillgång till läroböcker och andra läromedel.⁴ Att elever inte har tillgång till läroböcker och andra läromedel i tillräcklig utsträckning är problematiskt ur ett likvärdighetsperspektiv eftersom det kan påverka deras möjligheter att få jämlika förutsättningar att uppfylla betygskriterierna, och nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling. Bristande tillgång till läroböcker och andra läromedel kan även påverka arbetsförhållanden för lärare, då en del lärare vittnar om att det är tidskrävande och administrativt betungande att planera och genomföra undervisning utan läroböcker och andra läromedel.⁵

Skolinspektionens har vid några tidigare tillfällen genomfört tematiska granskningar där läromedel har figurerat antingen som utgångspunkt eller som en begränsad del av det område som granskats. Sammantaget visar granskningarna att läromedel är ett viktigt stöd i planering och genomförandet av undervisningen, men att lärare därutöver ofta kompletterar med annat material för att undervisningen ska vara i linje med kurs- och ämnesplaner. Det finns också iakttagelser om att lärare visserligen följer upp hur läromedlen fungerar i undervisningen, men att rektorn sällan styr arbetet med att kvalitetssäkra och välja läromedel. Skolinspektionens tidigare erfarenheter av granskningar av läromedel beskrivs närmare på sidor 9–11 i denna rapport.

Regeringsuppdrag till Skolinspektionen att granska elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel

Skolinspektionen har av regeringen fått i uppdrag att genomföra en granskning av elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel i förskoleklass, grundskola och motsvarande skolformer. Myndigheten ska

¹ SFS 2023:951, Regeringens proposition 2023/24:21 Stärkt tillgång till läromedel, s. 1.

² Skolinspektionen utgår från definitionerna av begreppen lärobok och läromedel som finns i skollagen. Se s. 14 för en fullständig redogörelse utifrån 1 kap. 3 § elfte–trettonde strecksatserna skollagen. I rapporten används begreppet lärobok för att beskriva ett tryckt läromedel. Med "andra läromedel" avses läromedel som inte faller inom definitionen av läroböcker, främst handlar det om digitala verk. Begreppet digitala läromedel används också för att beskriva läromedel som är digitala verk.

³ Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet (2023) s. 22.

⁴ Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet (2023) s. 23, Läromedelsbarometer (2022) s. 3, Regeringens proposition 2023/24:21 Stärkt tillgång till läromedel, s. 11.

⁵ Regeringens proposition 2023/24:21 Stärkt tillgång till läromedel, s. 11.

delredovisa sina erfarenheter och slutsatser av granskningen till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) senast den 9 oktober 2025 och lämna en slutredovisning den 9 oktober 2026 till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).⁶

Regeringsuppdraget besvaras genom tematiska inspektioner

För att svara på regeringsuppdraget genomför Skolinspektionen en tematisk tillsyn och en tematisk kvalitetsgranskning. Genom två olika inspektionsformer kommer Skolinspektionen att kunna visa på en bild av elevers tillgång till och användning av läroböcker och andra läromedel utifrån olika perspektiv.

I den tematiska tillsynen har Skolinspektionen under våren 2025 för första gången kontrollerat regelefterlevnaden beträffande de nya bestämmelserna. Tillsynen avser so-ämnena geografi, historia, religionkunskap och samhällskunskap i grundskolans högstadium. Resultaten och erfarenheterna från den tematiska tillsynen redogörs för i denna delredovisning.

I den tematiska kvalitetsgranskningen som genomförs hösten 2025 kommer Skolinspektionen bedöma kvaliteten i arbetet med att ge elever tillgång till läroböcker och andra läromedel. Den tematiska kvalitetsgranskningen kommer i huvudsak att fokusera på tillgång till och användning av läroböcker och andra läromedel i teoretiska ämnen i samtliga årskurser i grundskolan och motsvarande skolformer samt förskoleklass. Resultaten från den tematiska kvalitetsgranskningen redogörs för i slutredovisningen av regeringsuppdraget 9 oktober 2026.

Denna delredovisningsrapport innehåller följande delar: en kort beskrivning av Skolinspektionens tidigare erfarenheter av att granska läroböcker och andra läromedel, en redogörelse för resultat och de erfarenheter som inhämtats vid tillsynen samt avslutande kommentarer.

⁶ Regleringsbrev för budgetåret 2024 avseende Statens skolinspektion (U2023/03645 [delvis] U2023/03702).

Skolinspektionens tidigare erfarenheter av att granska läroböcker och andra läromedel

Skolinspektionen har med anledning av den nya bestämmelsen och regeringsuppdraget gått igenom myndighetens tidigare granskningar på området läroböcker och andra läromedel.⁷ Genomgången visar att myndigheten har samlat en del erfarenheter genom några olika tematiska granskningar. I sammanhanget bör nämnas att granskningarna är få och flera av dem är gjorda några år tillbaka i tiden när skolorna styrdes av andra styrdokument och myndigheten tillämpande delvis andra arbetsätt än den gör idag.

Två tidigare tematiska kvalitetsgranskningar har haft läroböcker och andra läromedel i fokus

Skolinspektionen har gjort två tematiska kvalitetsgranskningar där läromedel varit i fokus. Granskningarnas resultat är publicerade i rapporter från 2011⁸ respektive 2021⁹. Myndigheten har även genomfört några tematiska granskningar där läromedel delvis behandlats som en begränsad del av det område som granskas.

Läromedel ses som ett stöd i undervisningen men tillgången kan variera

Skolinspektionens äldre granskningar belyser hur läromedel är ett viktigt stöd i undervisningsprocessen¹⁰ samt hur läromedel kan fungera normerande för undervisningen och vara styrande för innehållet och planeringen av den undervisning som bedrivs.¹¹ Elevers tillgång till

⁷ I denna beskrivning av Skolinspektionens tidigare erfarenheter av granskning av läromedel används begreppet läromedel i vid mening och inkluderar både läroböcker och andra läromedel som exempelvis digitala läromedel. Detta för att definitionen av läromedel har ändrats över tid. Därför har läromedelsbegreppet i dessa rapporter kunnat innefatta både läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg, och det har inte alltid framgått med tydlighet vilket typ av läromedel som avsetts. Detta har dock beaktats i analysen av materialet och fokus i analysen har varit på slutsatser kring läroböcker och andra läromedel utifrån den idag gällande definitionen.

⁸ Skolinspektionen 2011:1, Innehåll och användning av läromedel: en kvalitetsgranskning med exemplet kemi i årskurs 4 och 5.

⁹ Skolinspektionen 2021, Kvalitetssäkring och val av läromedel: Fokus på samhällsorienterande ämnen i årskurs 7–9.

¹⁰ Undervisningen i matematik – utbildningens innehåll och ändamålsenlighet: Granskningsrapport (2009) s. 16, 17, Teknik – gör det osynliga synligt: Om kvaliteten i grundskolans teknikundervisning (2013) s. 25, 29, 30, Matematikundervisningen i årskurserna 4–6: Interaktion i klassrummet (2018) s. 10.

¹¹ Undervisningen i matematik – utbildningens innehåll och ändamålsenlighet: Granskningsrapport (2009), s. 11, 16, 17. Fysik utan dragningskraft: En kvalitetsgranskning om lusten att lära fysik i grundskolan (2010) s. 8, 9, 13, 40, Teknik – gör det osynliga synligt: Om kvaliteten i grundskolans teknikundervisning (2013) s. 25, Undervisning i historia (2015) s. 31, Matematikundervisningen i årskurserna 4–6: Interaktion i klassrummet (2018) s. 10, 14, 15, Betygsättning i engelska i årskurs 6

läromedel kan dock variera och i vissa fall har tillgången varit knapp.¹² Exempelvis framkommer i Skolinspektionens rapport om detta från 2011¹³ att variationen i användningen av läromedel på de besökta skolorna i granskningen är stor och att eleverna hade tillgång till tryckta och andra läromedel i olika utsträckning. I några av granskningarna framkom också att det var vanligt att lärare kompletterade med annat material, exempelvis egenproducerat material, i de fall där tillgången till läromedel var knapp eller där läromedlen inte täckte undervisningens behov.¹⁴

I den granskning från 2011 som fokuserar på läromedel framkommer hur undervisningen inte styrdes av enstaka läromedel utan en variation av olika undervisningsmaterial. Däremot fanns det i det varierande läromedelsbruket en risk för att det ur ett ämnesinnehållsperspektiv skapades ett ytligt och fragmentariskt lärande, såvida det inte fanns en genomtänkt strategi bakom läromedelsanvändningen.¹⁵

Svårare att undervisa utan aktuella läromedel

Äldre läroböcker kan innehålla föråldrad information och sakna relevant innehåll utifrån gällande kurs- och ämnesplaner. Exempelvis beskriver lärare i en tematisk kvalitetsgranskning från 2021¹⁶ att namn på politiska partier och statistik behöver uppdateras i läroböcker inom samhällsorienterade ämnen och även sådant som beskrivningar av politiska strömningar i samhället kan snabbt bli föråldrat.

Undervisning inom vissa områden kan också bli mer utmanande när aktuella läromedel saknas. Detta framkommer exempelvis i intervjuer med vissa högstadielärare i samband med en nyligen genomförd tematisk kvalitetsgranskning om arbetet med kunskapsområdet sexualitet, samtycke och relationer i ämnesundervisningen.¹⁷ Majoriteten av lärarna på de granskade skolorna beskriver att även om tillgången till uppdaterade läromedel är god behöver de komplettera undervisningen med flertalet lärverktyg såsom filmer, nyheter och olika former av statistik. Vissa lärare

(2019) s. 5, 17, 26. Skolans arbete för kvalitet i undervisningen i moderna språk – undervisning för kommunikativ förmåga (2022) s. 20, 22.

¹² Fysik i mellanåren – bortglömt men inte bortglömt: Rapport om undervisningen i fysik i de mellersta grundskoleåren (2011) s. 6, 16, 27, I marginalen: En granskning av modersmålsundervisning och tvåspråkig undervisning i de nationella minoritetsspråken (2011) s. 30, 39, Teknik – gör det osynliga synligt: Om kvaliteten i grundskolans teknikundervisning (2013) s. 8, 29, 30, Undervisning i historia (2015) s. 28, Skolinspektionen 2011:1, Innehåll och användning av läromedel: en kvalitetsgranskning med exemplet kemi i årskurs 4 och 5.

¹³ Skolinspektionen 2011:1, Innehåll och användning av läromedel: en kvalitetsgranskning med exemplet kemi i årskurs 4 och 5.

¹⁴ Fysik i mellanåren – bortglömt men inte bortglömt: Rapport om undervisningen i fysik i de mellersta grundskoleåren (2011) s. 6, Teknik – gör det osynliga synligt: Om kvaliteten i grundskolans teknikundervisning (2013) s. 29, 30.

¹⁵ Skolinspektionen 2011:1, Innehåll och användning av läromedel: en kvalitetsgranskning med exemplet kemi i årskurs 4 och 5.

¹⁶ Skolinspektionen 2021: Kvalitetssäkring och val av läromedel: Fokus på samhällsorienterade ämnen i årskurs 7–9.

¹⁷ Analysen grundar sig i intervjuer med högstadielärare som gjordes i samband med en tematisk kvalitetsgranskning om undervisning om sexualitet, samtycke och relationer, Dnr 2023:8098.

menar att det är en del av läraryrket att hitta och granska relevanta undervisningsmaterial, medan andra upplever det som mer krävande.

Rektorer styr sällan arbetet med val och kvalitetssäkring av läromedel

I några av Skolinspektionens äldre granskningar framgår att det kan finnas en vag koppling mellan innehållet i läromedlet och hela ämnets syfte och innehåll.¹⁸ Vidare framgår att lärare behöver förhålla sig kritiskt och aktivt kontrollera om innehållet i läromedlet stämmer överens med kursplanerna för att säkerställa att hela ämnets syfte och centrala innehåll omfattas av undervisningen.¹⁹

I granskningen om kvalitetssäkring och val av läromedel från 2021 framkommer att lärarna på de granskade skolorna i hög grad granskar om läromedel stämmer överens med kursplanen, framförallt med det centrala innehållet.²⁰ Att det ska göras såg lärarna som en självklarhet och det gjordes ofta gemensamt av ämneslag inför inköp av nya läromedel. Vidare följde även lärarna upp möjligheten att nå kunskapsmålen utifrån det undervisningsupplägg som stöds av läromedlet, exempelvis genom att granska utformningen av uppgifter som ingår. Genom att komplettera olika läromedel såg lärarna sedan till att deras undervisning gick i linje med kursplanen. Vidare framkommer att det var viktigt för lärarna att välja läromedel som gick att anpassa efter olika elevers behov. Lärarna beskrev att de utgick från faktorer som innehållets struktur, svårighetsgrad, språk och tillgänglighet när de granskade möjligheten att anpassa läromedlen efter elevers olika behov.

Granskningen om kvalitetssäkring och val av läromedel från 2021 visar vidare att ansvaret för arbetet oftast låg på lärarna som inte alltid tyckte att de hade utrymme för uppdraget. Rektorerna hade sällan en aktiv roll i detta arbete utan litade på att lärarna gjorde detta med hög kvalitet. Rektorerna såg det därför inte som nödvändigt att aktivt styra och leda detta arbete och lärarna uppskattade till största del den tillit rektorn satte till deras arbete. Även hos huvudmännen såg man ofta kvalitetssäkring av läromedel som en fråga för rektorer och lärare och huvudmännen hade därför inte något övergripande arbete kring dessa frågor.

¹⁸Fysik utan dragningskraft: En kvalitetsgranskning om lusten att lära fysik i grundskolan (2010) s. 8, 9, 13, 40, Teknik – gör det osynliga synligt: Om kvaliteten i grundskolans teknikundervisning (2013) s. 25, Undervisning i historia (2015) s. 7, 17, 28, 31, Matematikundervisningen i årskurserna 4–6: Interaktion i klassrummet (2018) s. 10, 14, 15.

¹⁹Fysik utan dragningskraft: En kvalitetsgranskning om lusten att lära fysik i grundskolan (2010) s. 8, 9, 13, 40, Undervisning i historia (2015) s. 7, 17, 28, 31, Matematikundervisningen i årskurserna 4–6: Interaktion i klassrummet (2018) s. 10, 14, 15.

²⁰Skolinspektionen 2021: Kvalitetssäkring och val av läromedel: Fokus på samhällsorienterande ämnen i årskurs 7–9.

Tematisk tillsyn av elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel

Tillgång till läroböcker och andra läromedel av god kvalitet är viktig för elevers kunskapsutveckling. Om skolor inte uppfyller de krav som följer av lagstiftningen medför det en risk att elever inte har likvärdig tillgång till läroböcker och andra läromedel, något som i sin tur kan påverka deras möjligheter att nå så långt som möjligt i sin kunskapsutveckling.

Den 1 juli 2024 förtydligades i skollagen att elever ska ha tillgång till läroböcker, läromedel och lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.²¹ Syftet med ändringarna är att stärka elevernas tillgång till ändamålsenliga läroböcker och läromedel men även att öka medvetenheten om betydelsen av läroböcker, läromedel och lärverktyg för undervisningen.²²

Tillsynens syfte och rättsliga utgångspunkter

Syftet med tillsynen är att bedöma om berörda huvudmän uppfyller författningarnas krav beträffande elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel enligt ändringarna i skollagen. Ändringarna²³ i skollagen gäller för flera skolformer. För grundskolan är lydelsen:

*Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.*²⁴

I skollagens första kapitel har definitioner av begreppen läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg införts. I skollagen avses med

- lärobok: tryckt läromedel, med eller utan digitala komponenter
- läromedel: helt eller delvis tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen, som överensstämmer med relevanta delar av tillämplig kurs-, ämnes- eller ämnesområdesplan och läroplanen, och som är utgivet av någon som bedriver utgivningsverksamhet av professionell art
- lärverktyg: läroböcker, andra läromedel och andra tryckta eller digitala verk samt utrustning och material som används i undervisningen.²⁵

²¹ Lag (2023:951) om ändring i skollagen (2010:800).

²² Regeringens proposition 2023/24:21 Stärkt tillgång till läromedel, s. 1, 27.

²³ Lag (2023:951) om ändring i skollagen (2010:800).

²⁴ 10 kap. 10 § andra stycket skollagen.

²⁵ 1 kap. 3 § elfte–trettonde strecksatserna skollagen.

I samband med lagändringarna har regeringen även beslutat om nya formuleringar i flera läroplaner.²⁶ I läroplanen för grundskolan har ändringarna följande lydelse:

Läraren ska organisera och genomföra arbetet så att eleven får använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.²⁷

Rektorn har ansvaret för skolans resultat och har, inom givna ramar, ett särskilt ansvar för att:

- alla elever erbjuds strukturerad undervisning under lärares ledning
- alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål
- alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda skolbibliotek
- alla lärare får tillgång till de lärarhandledningar som behövs för att ge eleverna en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.²⁸

Tillsynens bedömningsgrund

Tillsynen avgränsas till att granska att följande krav enligt lagstiftningen efterlevs:

Eleverna har utan kostnad tillgång till läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.²⁹

Genomförande

Tillsynen har omfattat 30 grundskolor och fokuserat på elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel i de samhällsorienterande ämnena (historia, geografi, religionskunskap och samhällskunskap) i grundskolans årskurser 7 till 9. Hälften av skolorna har kommunala huvudmän och hälften har enskilda huvudmän. Vi har inte haft andra statistiska grunder för urvalet eftersom det saknas nationell statistik om tillgång till läroböcker och andra läromedel på skolor och på grund av den begränsade informationen om hur mycket olika huvudmän köper in av läroböcker och andra läromedel. Vi har därför önskat att få en bred bild av området, samtidigt som det har funnits vissa indikationer på att tillgång till läroböcker och andra läromedel kan vara mer begränsad hos enskilda huvudmän.³⁰ För att en skolenhet ska bli aktuell för granskningen ska den ha

²⁶ Förordning (SKOLFS 2024:590) om ändring i förordningen (2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

²⁷ Lgr 22, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.2 Kunskaper.

²⁸ Lgr 22, 2 Övergripande mål och riktlinjer, 2.8 Rektorns ansvar.

²⁹ 1 kap. 3 § skollagen, 10 kap. 10 § skollagen, Lgr22, 2.2 Kunskaper, 2.8 Rektorns ansvar, och 5 Kursplaner.

³⁰ Skolverkets bedömning av läget i skolväsendet (2023) s. 23.

haft fler än fem elever. I övrigt har en strävan i urvalet varit en variation sett till kommuntyp.³¹

Tillsynen har genomförts genom förанmälда besök under perioden januari till mars 2025. I samband med skolbesöken har ansvarig utredare intervjuat samtliga lärare som undervisar i samhällsorienterade ämnen (so-ämnen) på skolan och ett urval av elever samt rektor. Vid besöket har olika dokument, som exempelvis elevscheman och förteckningar över lärarnas legitimation och behörighet, granskats. Vid besöken har lärarna även fyllt i ett dokument om vilka läroböcker och andra läromedel som används på skolan i samtliga so-ämnen i högstadiet. Intervjuerna har sammanfattats i tjänsteanteckningar som tillsammans med annat underlag för beslut har kommunicerats till huvudmannen. Utifrån dessa underlag har bedömningar gjorts och beslut riktats till huvudmännen. De samlade resultaten har därefter analyserats och redovisas i denna rapport.

Avgränsningar

Den tematiska tillsynen har fokuserat på elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel i so-ämnen i grundskolans årskurser 7 till 9. Tillgång till läroböcker och andra läromedel i andra ämnen, årskurser eller skolformer är avgränsade från tillsynen. Avgränsningen till en skolform och ett fåtal ämnen grundar sig i behovet av att skapa förutsättningar för en grundlig utredning av de nyligen förtydligade bestämmelserna. So-ämnena är valda för att de är teoretiska till sin karaktär och det kan förväntas att läroböcker och andra läromedel förekommer i högre utsträckning jämfört med exempelvis praktiska ämnen. Tillgång till andra lärverktyg utöver läromedel har berörts i utredningen. Det innebär att myndigheten vid en helhetsbedömning av om kraven på läromedel varit uppfyllda har beaktat andra lärverktyg som används, men elevers tillgång till andra lärverktyg har inte bedömts.

Det här visar tillsynen

Sammantaget visar tillsynen att flertalet av de granskade skolorna lever upp till författningarnas krav och den bedömningsgrund som tillsynen utgått från. Högstadieelever på dessa skolor har tillgång till de läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål i samtliga so-ämnen. Det gäller 25 av 30 skolor i tillsynen. Av dessa har 10 av skolorna kommunala huvudmän och 15 har enskilda huvudmän.

Tillsynen visar vidare att samtliga huvudmän i tillsynen uppfyller kravet på avgiftsfrihet, det vill säga att eleverna ska ha tillgång till läroböcker och andra läromedel utan kostnad.³²

³¹ Sveriges kommuner och regioners kommungruppsindelning 2023, www.skr.se.

³² 10 kap. 10 § skollagen.

Brister i tillgång till läroböcker på 5 av 30 skolor

Brister har konstaterats på var sjätte skola som ingått i tillsynen, totalt 5 skolor av 30. Samtliga av dessa skolor har kommunala huvudmän. Det är dock svårt att dra några slutsatser av detta eftersom skolorna i tillsynen är få till antalet och urvalet för tillsynen inte är representativt. På skolor med konstaterade brister bedömer Skolinspektionen att elever inte har tillgång till de läroböcker eller andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. På en av dessa skolor bedömer Skolinspektionen även att utöver brister i tillgången till läroböcker förekommer i undervisningen läroböcker som inte lever upp till skollagens krav eftersom de är anpassade efter en äldre, upphävd, läroplan och därför är inaktuella.

På de fem skolor där brister har konstaterats använder lärarna läroböcker som utgångspunkt för undervisningen men eleverna har begränsad tillgång till läroböckerna. Skolinspektionen konstaterar att dessa skolor behöver fler läroböcker för att eleverna ska ges förutsättningar att använda läroböcker i skolan och efter skoltid.

Huvudmän för de skolor där brister konstaterats behöver vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna. Det innebär exempelvis att huvudmän ska följa upp tillgången till läroböcker i so-ämnen samt se till att köpa in de läroböcker eller andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Få läroböcker på vissa skolor – elever får kopierat material istället

Den bristande tillgången till läroböcker på var sjätte skola i tillsynen innebär att flera viktiga funktioner som läroböckerna fyller, såväl i undervisningen som utanför undervisningstid, löper risk att inte tas tillvara. Det handlar bland annat om möjligheten att skapa överblick och sammanhang samt ge eleverna möjlighet att kunna repetera och befästa sina kunskaper.

Orsakerna till bristerna på skolorna ser olika ut. På några skolor finns de läroböcker som lärarna utgår från i sin undervisning endast i enstaka exemplar. På en skola behöver 12 klasser dela på läroböcker som enbart finns i 50 exemplar i respektive so-ämne. Dessa läroböcker förvaras dessutom oftast i klassrumsskåp eller andra förvaringsutrymmen och eleverna använder läroböckerna i begränsad utsträckning. Andra exempel från skolor där brister har konstaterats är att tillgången till läroböckerna är olika mellan klasser så att elever i vissa klasser har tillgång till läroböcker på lektionerna samtidigt som elever i andra klasser inte har det. På en av skolorna finns bara läroböcker i ämnet historia som räcker till 1 av 9 klasser.

När det finns brister i tillgången till läroböcker är det vanligt att eleverna får kopierat material istället för läroböcker. Undervisningen utgår då ifrån häften eller digitala filer som lärare har sammanställt från kopierade sidor från de få läroböcker som finns på skolan.

Begränsade möjligheter för eleverna att ta hem läroböckerna

Vid de fem skolor där Skolinspektionen konstaterar att det finns brister i tillgång till läroböcker, är elevernas möjligheter att använda läroböcker utanför skoltid också begränsad. Det innebär att eleverna riskerar att gå miste om möjligheten att repetera, läsa på och gå tillbaka till det som läraren belyst i undervisningen och på så sätt fördjupa och befästa sina kunskaper genom att använda läroboken utanför skoltid.

Omständigheterna kring detta varierar på skolorna. På vissa skolor finns inga möjligheter för elever att använda läroböcker utanför skoltid. På andra skolor kan sådana möjligheter finnas men eleverna behöver då vänta tills dagens lektioner är avslutade, eftersom läroböckerna används gemensamt under dagen. Det begränsade antalet läroböcker innebär dock att elever enbart i undantagsfall har möjlighet att låna hem läroboken.

Inaktuella läroböcker på en skola

På en av skolorna i tillsynen har Skolinspektionen bedömt att de läroböcker som finns och används i undervisningen inte uppfyller definitionen av läromedel eftersom de inte överensstämmer med relevanta delar av tillämpliga kursplaner och läroplaner.³³ På denna skola får vissa elever använda läroböcker som är utgivna år 2002 i ämnena historia och geografi. När dessa läroböcker gavs ut gällde 1994 års läroplan som inte längre tillämpas.³⁴ Mot denna bakgrund bedömer Skolinspektionen att eleverna i detta fall inte får använda läroböcker som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål.

Tillgången till läroböcker påverkar planeringen och genomförandet av undervisningen

Brister i tillgången till läroböcker påverkar planeringen och genomförandet av undervisningen på olika sätt. När antalet läroböcker är otillräckligt uppstår hinder för att lärare och elever ska kunna använda dem i undervisningen. I de fall som undervisning i ämnet krockar mellan klasser, och det inte finns tillräckligt med läroböcker, innebär det exempelvis att samtliga elever inte kan använda läroböckerna. På flera av skolorna skapar brister i tillgången till läroböcker en ökad arbetsbelastning för lärarna eftersom de behöver lägga tid på att planera så undervisningen inte krockar med andra klasser, ta fram eget material och lägga ner tid på att kopiera sidor från läroböcker för att skapa häften eller lägga upp material i digitala plattformar.

³³ 1 kap. 3 § tolfte strecksatsen skollagen.

³⁴ När dessa läroböcker gavs ut gällde 1994 års läroplan (lpo 94). Lpo 94 upphävdes genom förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet som trädde i kraft den 1 juli 2011. En reviderad version av läroplanens inledande delar och samtliga kursplaner tillämpas från och med höstterminen 2022 (lgr 22).

25 av 30 skolor i tillsynen lever upp till författningarnas krav

På flertalet av skolor utan konstaterade brister har eleverna tillgång till egna läroböcker i samtliga so-ämnen eller i det so-ämne som de läste vid tidpunkten för skolbesöket. På några av skolorna utgår undervisningen i so-ämnen i första hand från digitala läromedel. Samtliga elever har då tillgång till de digitala läromedlen genom datorer, läsplattor eller andra tekniska lösningar som skolan tillhandahåller.

I översikter över vilka läroböcker och andra läromedel som används i so-ämnen på skolorna som lärarna gjorde vid skolbesöken framkommer att på flertalet skolor finns läroböcker i samtliga so-ämnen. Läroböckerna är utgivna av olika läromedelsföretag. Digitala läromedel som är utgivna av olika läromedelsföretag finns också, men på färre skolor. På vissa skolor finns både läroböcker och digitala läromedel.

Elever har tillgång till läroböcker och läromedel efter skoltid

På skolor som Skolinspektionen har bedömt lever upp till regelverkets krav om tillgång till läroböcker och andra läromedel får elever möjlighet att använda dem utanför skoltid. På några av dessa skolor finns dock vissa begränsningar. Lärare och elever på några skolor uppger i intervjuer att läroböckerna som regel ska stanna på skolan men eleverna kan få låna läroböckerna om de ber om det och i vissa fall motiverar varför de vill låna hem dem.

På skolor som i huvudsak använder digitala läromedel kan eleverna ta hem de digitala verktyg som skolan tillhandahåller och har på så vis tillgång till läromedlet efter skoltid.

Övriga erfarenheter

Utöver att ge underlag för bedömning av regelefterlevnaden i fråga om tillgång till läroböcker och andra läromedel har tillsynen bidragit med information som har bäring på Skolinspektionens fortsatta arbete med tillsyn och kvalitetsgranskning på området. Nedan redogör vi för övriga erfarenheter som bygger på utsagor från rektorer, lärare och elever samt annan information som samlats in vid skolbesöken. Redogörelsen bygger på information från samtliga 30 skolor som besökts.

Läroböcker, andra läromedel och lärverktyg figurerar på olika sätt i undervisningen

Lärare på flera skolor berättar i intervjuer hur elever successivt genom läroböcker och digitala läromedel kan få en röd tråd i undervisningen, arbeta med nyckelbegrepp och instuderingsfrågor, alternativa uppgifter, texter och annat material som är anpassat för både elever i behov av stödinsatser och för elever som kommit längre i sin kunskapsutveckling och behöver utmaningar. På nästan samtliga skolor i tillsynen finns läromedel med enklare texter för elever i behov av det. På samtliga skolor i tillsynen används också olika lärverktyg i undervisningen som exempelvis lärares

egna genomgångar och bildspel, olika webbtjänster, kartböcker, filmer och material framtaget av olika organisationer, för att nämna några exempel.

I intervjuer på flera skolor framkommer exempel på hur eleverna får använda läroböckerna och andra läromedel på olika sätt i skolan och utanför skoltid. Samtidigt finns det erfarenheter som pekar på vissa utmaningar vid användningen av läroböcker och andra läromedel som kan påverka genomförandet av undervisningen och elevers lärande.

Lärare lägger tid på att komplettera läroböcker med aktuell information

I översikterna över vilka läroböcker och andra läromedel som används i so-ämnen på skolorna framkommer att på många skolor finns läroböcker som är utgivna relativt nyligen men på några skolor har elever tillgång till läroböcker som är utgivna för några år sedan.

Flera lärare på skolor med äldre läroböcker uppger i intervjuer att även om läroböckerna är utgivna för ett tag sedan överensstämmer de fortfarande med relevanta delar av tillämplig kurs- och läroplan. Lärarna beskriver hur de kompletterar med annat material i de fall som innehåll saknas i läroböckerna eller är föråldrat och att eleverna på så vis får det som de behöver för en god kunskapsutveckling. Kompletteringarna sker exempelvis löpande i undervisningen, under genomgångar och i bildspel. Många lärare uppger att kompletteringar av läroböcker är en självklar del av läraryrket och berättar att i vissa av so-ämnena, som exempelvis samhällskunskap, är behovet av uppdateringar frekvent oavsett om läroböckerna är relativt nya eller inte.

Flera av eleverna berättar att de ofta stöter på faktafel och föråldrad information i läroböckerna men att lärarna uppmärksammar dem om detta i undervisningen och kompletterar med aktuellt material och information. Många elever berättar i intervjuer att detta inte spelar någon roll medan några elever uppger att det påverkar lärandet negativt när de behöver förhålla sig till flera olika underlag.

Några lärare och rektorer uppger i intervjuer att det skapar extra arbete för lärarna att behöva komplettera äldre läroböcker med aktuell information. Vidare påpekar några rektorer och lärare att eleverna påverkas olika av kompletteringarna där vissa elever kanske inte störs medan andra elever kan uppleva att undervisningen blir rörig och svår att överblicka. Några rektorer lyfter i intervjuerna att även om lärarna är duktiga på att komplettera med aktuellt material vore det bättre med nya läroböcker i undervisningen.

Elever väljer ofta själva om de vill anpassa texter, och läsa eller lyssna

Rektorer, lärare och elever på flera skolor beskriver i intervjuer hur inläsningstjänster och digitala läromedel, som gör det möjligt för elever att

välja enklare versioner av texter eller lyssna i stället för att läsa, finns tillgängliga och används på skolorna.

På många skolor erbjuds enklare versioner av texter och uppläsning till de elever som bedöms vara i behov av det men det förekommer också flera exempel på skolor där eleverna kan välja nivån på texterna själva och om de vill läsa eller lyssna. Lärare på några skolor berättar i intervjuer att eftersom so-ämnena är texttunga är uppläsning bra för de elever som har svårare med läsningen men att uppläsningen också finns tillgänglig för alla elever.

På vissa skolor berättar lärarna i intervjuer att de inte nekar någon elev som vill lyssna hellre än läsa. En lärare berättar att det är vanligt att elever på skolan väljer att lyssna i stället för att läsa. En so-lärare uppger dock att svensklärarna på skolan är mer strikta med uppläsningen eftersom de vill att eleverna ska läsa själva.

Läsning ofta i fokus men svårt att motivera elever att läsa

Elever, lärare och rektorer beskriver i intervjuer hur läroböcker och andra läromedel används på olika sätt i undervisningen. Flera lärare uppger exempelvis hur de ofta högläser och eleverna följer med i sina egna läroböcker. Många lärare varierar läsningen och uppger att olika typer av läsning genomförs. Exempelvis kan eleverna turas om att läsa högt, de läser högt i par eller enskilt. På vissa skolor berättar lärare och rektorer att de arbetar aktivt med läsning på skolan, exempelvis genom särskilda läsveckor och fokus på läsning i alla ämnen.

Lärare på flera skolor uppger i intervjuer att det finns vissa utmaningar i användningen av läroböcker och andra läromedel i undervisningen. Exempelvis uppger vissa lärare att läroböckerna inte alltid är anpassade efter elevernas förutsättningar och behov eftersom texten kan vara svår och textmängden omfattande. Exempel förekommer också på lärare som inte använder läroböckerna i undervisningen för att de inte tycker att läroböckerna är bra.

Svårigheterna tar sig även uttryck i det som lärare på flera skolor beskriver i intervjuer som en motvilja hos eleverna att läsa. I intervjuerna beskriver lärare på flera skolor hur elevers läsförmåga och motvilja att läsa påverkar planeringen och genomförandet av undervisningen på olika sätt. Exempelvis går mycket tid åt till att gå igenom texter med eleverna. Bland annat beskriver lärarna att det förekommer många begrepp i so-ämnena som det är viktigt att arbeta med. Men det handlar också om att vissa av eleverna har svårt att ta till sig innehållet i texterna.

Flera lärare uppger i intervjuer att de lägger ner tid på att omarbeta texter i läroböckerna på olika sätt, exempelvis genom sammanfattningar, genomgångar och bildspel. På några skolor beskriver lärarna i intervjuer hur de sammanställer häften med kopierade sidor från läroböcker eller digitala läromedel i syfte att skapa möjlighet för elever att kunna stryka

under texter och anteckna eftersom läroböckerna på skolan inte får användas på det sättet. En lärare berättar att eftersom texterna i läroböckerna är svåra för många av eleverna skriver hen om innehållet och tar fram egna texthäften som eleverna använder i undervisningen i stället för läroböckerna.

I intervjuer med lärare och elever på flera skolor framkommer att lärarnas sammanfattningar, genomgångar och bildspel är ett vanligt förekommande inslag i elevernas lärande och i vissa fall används läroböckerna sällan även om de finns på skolan. På en skola berättar läraren exempelvis att hen föredrar att själv omarbeta läroböckerna till sammanfattningar, genomgångar och bildspel och att eleverna på så vis får använda läroböckerna indirekt.

Elever på vissa skolor uppger i intervjuer att de inte använder läroböckerna som finns på skolan så mycket utan att undervisningen i första hand utgår ifrån lärarnas genomgångar och presentationer. Några elever uppger att de föredrar lärarnas material framför läroböckerna och de digitala läromedlen medan andra elever berättar att de föredrar när undervisningen utgår från läroböcker eller digitala läromedel. Dessa elever beskriver att det kan vara svårt att få ett sammanhang och anteckna samtidigt som de lyssnar på lärarens genomgångar. På en skola uppger eleverna i intervjuer att lärarens bildspel inte finns tillgängliga förrän långt efter genomgången och att detta försvårar lärandet.

Lärare och rektorer ser för- och nackdelar med både läroböcker och digitala läromedel

Överlag uttrycker elever, lärare och rektorer i intervjuer att de är nöjda med det material som finns på skolan oavsett om det är läroböcker eller digitala läromedel.

Lärare och rektorer på vissa skolor uppger att de tidigare haft digitala läromedel men att skolan gått över till läroböcker den senaste tiden och de ser fördelar med bytet. Lärarna uppger bland annat att eleverna fokuserar bättre och att det blir bättre arbetsro på lektionerna. Däremot uppger lärare och rektorer på några skolor att en nackdel med läroböcker är att de riskerar att bli inaktuella och att texterna i de läroböcker som används på skolan kan vara svåra för vissa elever. Lärare på vissa skolor beskriver i intervjuer hur de valt läroböckerna i so-ämnena särskilt utifrån elevernas förutsättningar och behov och några skolor har särskilt valt läroböcker med enklare texter för sina elever. Lärare på en skola berättar att efter att de bytte till läroböcker som passade elevgruppen bättre blev det enklare att använda läroböckerna i undervisningen.

På flera skolor där undervisningen i huvudsak utgår från digitala läromedel uppger rektorer, lärare och elever i intervjuer att de fungerar bra i undervisningen och att eleverna är vana vid digitala läromedel. De identifierar olika fördelar som exempelvis möjligheten att individanpassa

läromedlet genom att välja enklare texter och uppläsning men också att det digitala läromedlet hålls aktuellt genom regelbundna uppdateringar.

I intervjuer uppger några rektorer och lärare på skolor med tillgång till digitala läromedel att det finns vissa utmaningar också som exempelvis att eleverna kan ha svårt att hålla fokus när de arbetar med digitala läromedel. På några skolor uppger både rektorer och lärare att det vore önskvärt att komplettera de digitala läromedlen med läroböcker för att de upplever att det är mer arbetsro i klassen och högre kvalitet i läsningen när läroböcker används. Därför väljer några lärare på skolor med digitala läromedel att skriva ut texter från digitala läromedel antingen som lösblad eller som häften som eleverna använder i undervisningen.

Ovanligt med systematisk uppföljning av läroböcker och andra läromedel på skolnivå

På få skolor uppger lärare och rektor att tillgången och användningen av läroböckerna och digitala läromedel systematiskt följs upp på skolnivå av rektorn. I flera intervjuer framkommer dock att läroböcker och andra läromedel, som digitala läromedel, ofta diskuteras i kollegiet exempelvis i samband med uppföljningar av undervisningen, kunskapsresultat eller i anslutning till att nytt material ska köpas in.

På en skola berättar lärarna i intervjuer hur de tillsammans i kollegiet har analyserat läroböcker för att säkerställa att innehållet är aktuellt och stämmer överens med gällande kursplaner och läroplan. På vissa skolor har även eleverna getts möjlighet att komma med synpunkter på hur de tycker att läroböckerna eller andra läromedel fungerar. På några skolor stämmer lärarna av med rektorn varje termin för att följa upp läroböcker och andra läromedel, och hur de fungerar i undervisningen.

Avslutande kommentar

Skolinspektionen konstaterar, efter denna första kontroll av regelefterlevnaden av de nya bestämmelserna om elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel, att det finns skäl för fortsatt granskning inom området. Resultaten och de erfarenheter som har inhämtats vid tillsynen ger Skolinspektionen kunskap som kommer att vara viktig i myndighetens fortsatta granskningar.

På de flesta skolor finns tillgång till läroböcker eller andra läromedel men elever på skolor med brister riskerar att missgynnas

Skolinspektionen bedömer att majoriteten av de 30 skolorna i tillsynen lever upp till regelverkets krav om att elever ska ha tillgång till de läroböcker och andra läromedel som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål i samtliga av so-ämnena. Men elever på var sjätte skola i tillsynen riskerar att missgynnas eftersom det finns brister i tillgången till läroböcker. Samtliga dessa skolor har kommunala huvudmän men tillsynen ger inte en nationell bild av hur tillgången till läroböcker och andra läromedel ser ut. Resultaten visar dock att det finns elever på vissa skolor i tillsynen som inte har tillgång till de läroböcker eller andra läromedel de har rätt till. Detta är problematiskt eftersom bristande tillgång kan påverka undervisningens kvalitet och elevernas lärande.

Risk att viktiga funktioner med läroböcker och andra läromedel inte tas till vara

Tillgång till, och användning av, läroböcker och andra läromedel är viktig för elevers kunskaps- och språkutveckling. Rektorn har ett särskilt ansvar för att alla elever får tillgång till och förutsättningar att använda läroböcker, andra läromedel och andra lärverktyg som behövs för en god kunskapsutveckling i enlighet med utbildningens mål. Det är läraren som ansvarar för att organisera och genomföra undervisningen med detta som utgångspunkt utifrån sin kunskap om elevernas förutsättningar och behov.

Vid sidan av skolor med konstaterade brister visar myndighetens erfarenheter från tillsynen att det förekommer variationer när det gäller på vilket sätt och i vilken omfattning elever får använda läroböcker och andra läromedel på skolorna. På flera av skolorna beskriver lärare hur läroböcker och andra läromedel figurerar i undervisningen på olika sätt. Samtidigt finns det erfarenheter som pekar på utmaningar vid användningen av läroböcker och andra läromedel som kan påverka genomförandet av undervisningen och elevers lärande. På vissa skolor använder eleverna inte läroböcker och andra läromedel så ofta, även om de finns.

Flera lärare uppger att de läroböcker och andra läromedel som finns på skolan inte motsvarar elevernas förutsättningar och behov. Exempelvis

uppgger lärarna att vissa texter är för svåra för vissa elever samtidigt som det är svårt att motivera eleverna att läsa. Vidare visar erfarenheterna från tillsynen att på många skolor får eleverna själva välja om de vill använda enklare texter i digitala läromedel eller ljudbaserat lärande. På några skolor förekommer äldre läroböcker, som även om de överensstämmer med relevanta delar av tillämpliga styrdokument, i delar innehåller föråldrad information och saknar områden som ska behandlas i undervisningen. Det medför att lärarna kompletterar med annat undervisningsmaterial på olika sätt i syfte att ge eleverna det som behövs för en god kunskapsutveckling. Något som vissa elever uppgger försvårar lärandet, och några lärare uppgger ökar deras arbetsbelastning.

Skolinspektionen anser att det är angeläget att rektorer och lärare utifrån sina givna ansvar uppmärksammar hur läromedel används i undervisningen. Detta kan till exempel innefatta hur anpassningar av läroböcker och andra läromedel görs för elever på skolan. Det kan också handla om att uppmärksamma i vilken mån läroböcker och andra läromedel bidrar till olika funktioner i undervisningen som exempelvis att utveckla elevers läsförmåga, skapa sammanhang och överblick över kunskapsområden samt att ge möjlighet till repetition och fördjupning av kunskaper. Det kan också innefatta överväganden om: läromedlens aktualitet och hur denna påverkar sådant som undervisningens kvalitet, elevers vilja att lära sig samt behovet för lärare att komplettera med eget material, och lärares arbetsbelastning.

Angeläget att fortsätta uppmärksamma elevers tillgång och användning av läroböcker och andra läromedel

Läroböcker och andra läromedel kan stärka elevers ämnesintresse och läsning på olika sätt, något som är särskilt angeläget mot bakgrund av att elever i dag läser allt mindre och känner mindre lust till läsning. Det är därför angeläget att fortsatt fokusera på såväl elevernas tillgång till läroböcker och andra läromedel som användningen av desamma i undervisningen. Skolinspektionen kommer att med utgångspunkt i de erfarenheter som redovisas i denna rapport fortsätta granska området.

Bestämmelserna om elevers tillgång till läroböcker och andra läromedel är relativt nya. Vi kan konstatera att det i nuläget inte finns ett nationellt stöd för skolor att tillgå i arbetet med läroböcker och andra läromedel. Skolinspektionen anser att det är viktigt att huvudmän, rektorer och lärare uppmärksammar och följer upp tillgång till och användning av läroböcker och andra läromedel i förhållande till de mål som finns för utbildningen i syfte att främja likvärdighet och öka måluppfyllelse. Förståelse av läroböckers och andra läromedels roll i undervisningen är viktig för att främja elevers kunskapsutveckling och värna om lärares arbetsförhållanden.

Bilaga 1 Granskade verksamheter

Skola	Huvudman
Akalla grundskola F–9	Stockholms kommun
Alléskolan 7–9	Åtvidabergs kommun
Arbråskolan F–9	Bollnäs kommun
Barsebäcks Montessoriskola	Barsebäcks Montessori Ekonomisk Förening
Bergviksskolan åk 4–9	Söderhamns kommun
Brönjaskolan	Bodens kommun
Campus Manilla	Campus Manilla Utbildning AB
Ekdalaskolan 7–9	Härryda kommun
Elinelundsskolan	Malmö kommun
Falkbergsskolan	Botkyrka kommun
Fjällsjöskolan	Strömsunds kommun
Furudals centralskola	Rättviks kommun
Hellids grundskola 7–9	Tidaholms kommun
Innovitaskolan Motalas högstadium	AcadeMedia fria grundskolor AB
Innovitaskolan Rudan	Pysslingen förskolor och skolor AB
Internationella Engelska Skolan Älvsjö	Internationella Engelska Skolan i Sverige AB
Karlskrona Montessorifriskola	Karlskrona Montessorifriskola AB
Kulturskolan Raketen	Kulturskolan Raketen AB
Kunskapsskolan Varberg	Kunskapsskolan i Sverige Aktiebolag
Markaryds skola 7–9	Markaryds kommun
Musikugglan	Tant Grön AB
Potentia Education	Potentia education AB
Runstyckets skola	Runstyckets förskola aktiebolag
Rönnowskolan H1	Kristianstads kommun
Skolan Bergius	Sigtuna Friskola AB
Steningehöjdens skola	Sigtuna kommun

Vasa International School of Stockholm	AB Parts & Paomees
Veingeskolan 7-9	Laholms kommun
Vittra Lambohov	Vittraskolorna AB
Överkalix Friskola	Överkalix kultur- och miljöskola